

1. Inleiding

Al weer meer dan een decennium geleden publiceerde William Alston een artikel waarin hij de volgende intrigerende gedachte naar voren brengt: de poging weer te geven wat het betekent dat een overtuiging gerechtvaardigd is, is volkomen zinloos, zoiets als het zoeken naar de bron van eeuwige jeugd (Alston 1993). Alston meent namelijk dat er eenvoudigweg niet zoiets bestaat als epistemische rechtvaardiging. Dit legt hij als volgt uit: hij gelooft dat er niet één unieke, ultieme eigenschap is die positieve epistemische status aan overtuigingen verleent en die wij 'gerechtvaardigd zijn' noemen.¹

Zijn reden om dit te denken is drieledig. Ten eerste bestaat er een enorme variëteit aan elkaar wederzijds uitsluitende interpretaties van 'gerechtvaardigd geloof'. Ten tweede is er geen theorieneutrale wijze om aan te duiden om welke eigenschap het hier gaat. Ten derde verschillen epistemologen van mening over voorbeelden die als paradigmatische gevallen van gerechtvaardigd geloof aangedragen worden, en indien er al consensus is, lopen de meningen bij het extrapoleren van deze gevallen naar andere gevallen van verondersteld gerechtvaardigd geloof al snel sterk uiteen. Deze drie gegevens bieden ons volgens Alston tezamen voldoende basis om de zoektocht naar deze vermeende centrale eigenschap op te geven en ons te concentreren op een breed scala aan eigenschappen van overtuigingen die waardevol zijn vanuit epistemisch oogpunt. Alston voerde met dit artikel dus een pleidooi voor epistemische pluraliteit. Omdat het niet bepaald de kentering teweeggebracht heeft waarop Alston hoopte, heeft hij zijn ideeën grondiger uiteengezet in een twee jaar geleden verschenen monografie die de titel draagt *Beyond "Justification": Dimensions of Epistemic Evaluation*. Mijn verwijzingen in het vervolg zullen, tenzij anders vermeld, telkens naar dit laatstgenoemde werk zijn.

Alstons voorstel kan verschillende kritische reacties oproepen. Het is mogelijk te betogen dat een of meerdere van de bovenstaande drie redenen onjuist

1 Als er zoiets is als epistemische rechtvaardiging kan men gerechtvaardigd zijn in het geloven van een propositie *p* zonder dat men *p* daadwerkelijk gelooft. Dit wordt wel 'propositionele rechtvaardiging' genoemd. *Doxastische rechtvaardiging* daarentegen veronderstelt ondermeer dat het cognitieve subject in kwestie de overtuiging dat *p* ook daadwerkelijk heeft. In heel dit paper – zowel als het gaat om Alstons visie als wanneer het gaat om mijn eigen standpunt – is met 'rechtvaardiging' doxastische en niet zozeer propositionele rechtvaardiging bedoeld. Dit heeft te maken met de concentratie van Alston en van mijzelf op epistemische desiderata (zie het vervolg). Het onderscheid tussen doxastische en propositionele rechtvaardiging is geïntroduceerd door Firth (1978: 218).

is. Men zou ook een *reductio ad absurdum* van Alstons aanpak kunnen geven: als de drie door Alston genoemde redenen voldoende zijn om te geloven dat er niet zoiets is als epistemische rechtvaardiging, is dan niet hetzelfde *mutatis mutandis* van toepassing op de discussie over menselijk bewustzijn in de *philosophy of mind* en de controverse omtrent persoonlijke diachronische identiteit in de metafysica?² In dit artikel zal ik deze objecties onderschrijven noch tegenspreken. In plaats daarvan zal ik beargumenteren dat Alstons nieuwe meta-epistemologische positie in termen van epistemische desiderata niet veel beter is dan de oude benadering in termen van ‘rechtvaardiging’. Daarmee komt Alston volgens mij voor het volgende dilemma te staan: of hij handhaaft zijn definitie van ‘epistemisch desideratum’ en geeft de vermeende epistemische pluraliteit op, of hij verruimt zijn definitie van ‘epistemisch desideratum’ op een manier die leidt tot echte epistemische pluraliteit.

De opzet van dit artikel is als volgt. Allereerst poog ik nauwkeurig vast te stellen wat de inhoud is van het alternatieve epistemologische project dat Alston voorstaat (§ 2). Vervolgens probeer ik aan te tonen dat Alstons epistemische desiderata benadering aanzienlijk minder pluriform is dan Alston zelf beweert³ (§ 3). Het zal blijken dat Alston om die reden dient af te zien van epistemische pluraliteit of zijn begrip van epistemisch desideratum zal moeten aanpassen. In de daaropvolgende sectie geef ik een uitwerking van de tweede optie (§ 4). Tenslotte trek ik op basis van de drie voorgaande paragrafen enkele conclusies (§ 5).

2. Alstons epistemische pluraliteit

Het alternatief dat Alston voorstelt nadat hij het zoeken naar de aard van en afzonderlijk noodzakelijke en tezamen voldoende condities voor gerechtvaardigd geloof verworpen heeft, is gebaseerd op zogenaamde epistemische desiderata. Deze definieert hij als “features of belief that are desirable from the epistemic point of view, the point of view defined by the basic aims of cognition.” (p. 19) Epistemische desiderata zijn dus eigenschappen van overtuigingen (of *verzamelingen* van overtuigingen) die wenselijk zijn vanuit epistemisch oogpunt. En iets is wenselijk vanuit epistemisch oogpunt wanneer het op de een of andere manier bijdraagt aan de verwezenlijking van onze basale cognitieve doeleinden.

Dit roept uiteraard de vraag op wat dan wel onze basale cognitieve doeleinden zijn. Alston merkt in zijn uitleg van epistemische desiderata op dat er eigenlijk maar één basaal en centraal doel van cognitie is. Dit is zoveel mogelijk ware en zo weinig mogelijk onware overtuigingen te verwerven die interessant

2 Dit is de strategie die Goldman (2005) toepast.

3 In een tevens in 2005 verschenen bundel essays over de filosofie van Alston maakt Battaly in haar introducerende artikel de volgende veelbelovende opmerking: “But, as I have implied above, Alston’s pluralism may be less plural, and less radical, than it first appears. For one might argue that Alston has simply replaced the central desideratum of justification with the central desideratum of true belief.” (Battaly 2005: 7-8) Volgens mij is dit een schot in de roos, maar een substantiële uitwerking van deze gedachte is bij mijn weten nog door niemand gegeven.

of van belang voor ons zijn (p. 29).⁴ Uit praktische overwegingen zal ik in het vervolg, als het om het Alstoniaanse doel van cognitie gaat, over 'waarheid' spreken zonder iedere keer expliciet te maken dat het daarbij gaat om waarheid die voor ons interessant of van belang is. Het hebben van dit basale cognitieve doel kan zowel een bewust als een onbewust proces zijn. Alston erkent dat er andere doelen van cognitie zijn, maar waarheid, zoals hierboven geformuleerd, moet toch als het basale doel van cognitie beschouwd worden, omdat het het doel van de meeste rudimentaire cognitieve processen is. Kennis daarentegen kan volgens Alston niet als het basale doel van cognitie gelden, omdat het verwerven daarvan alleen in het geval van meer geraffineerde cognitieve processen het basale cognitieve doel is.

Dit betekent niet dat vanuit epistemisch oogpunt het waar zijn van een overtuiging B de enige waardevolle eigenschap van B is. Er zijn immers ook eigenschappen van overtuigingen die er op de een of andere manier aan bijdragen (d.w.z. het waarschijnlijker maken) dat het cognitieve subject S meer ware en minder onware overtuigingen verwerft (pp. 35-36). Noch betekent dit dat overtuigingen of verzamelingen van overtuigingen de enige entiteiten zijn die vanuit epistemisch oogpunt geëvalueerd kunnen worden. Het is immers ook mogelijk dat bepaalde epistemische processen of cognitieve subjecten als object van epistemische evaluatie fungeren. Echter, zo merkt Alston op, hun epistemische waarde is af te leiden uit de waarde van de ware overtuigingen die door de processen of cognitieve subjecten geproduceerd worden (pp. 37-38).

Laten wij daarom ten behoeve van de duidelijkheid Alstons notie 'epistemisch desideratum' als volgt definiëren:

Epistemisch desideratum = df. Een eigenschap van een overtuiging B of van een verzameling van overtuigingen V die wenselijk is vanuit epistemisch oogpunt, d.w.z. wenselijk is met het oog daarop dat S zo veel mogelijk ware overtuigingen en zo weinig mogelijk onware overtuigingen verwerft.

Welnu, welke epistemische desiderata zijn er? Alston stelt de volgende lijst op van desiderata die *prima facie* kandidaten zijn:

- I. *Waarheid.*
D0: *Waarheid.*
- II. *Waarheidsgeleidende (truth-conducive) desiderata.*
D1: Het subject S heeft adequaat bewijs (*evidence*)⁵ voor zijn overtuiging B.
D2: S heeft B gebaseerd op adequaat bewijs.

4 Alston hanteert hierbij een realistische waarheidsopvatting, zoals hij die uiteengezet heeft in Alston (1996). Dit lijkt mij echter geen essentiële (d.w.z. onmisbare) component van zijn epistemische desiderata benadering. Verder merkt Pritchard terecht op dat het niet helemaal duidelijk is *voor wie* deze overtuigingen nu interessant of van belang dienen te zijn (Pritchard 2006: 388). Hoewel Alston dit niet met zoveel woorden zegt, zal ik er van uitgaan dat het doel van de cognitieve activiteiten van een subject S de waarheid van de overtuigingen van S betreft die *voor S zelf* interessant of van belang zijn.

5 Onder 'bewijs' (*evidence*) verstaat Alston empirisch bewijs, maar bijvoorbeeld ook redenen. Deze kunnen de grond van een overtuiging vormen, d.w.z. datgene waarop een overtuiging gebaseerd is.

- D3: B van S is gevormd door een voldoende betrouwbaar proces dat overtuigingen produceert.
- D4: B van S is gevormd door goed functionerende cognitieve faculteiten van S.
- D5: B van S is gevormd door de uitoefening van een intellectuele deugd.
- III. *Desiderata waarvan gedacht wordt dat zij bevorderlijk zijn voor het onderscheiden en vormen van ware overtuigingen.*
 - D6: S heeft op hoger niveau cognitieve toegang tot het bewijs voor B.
 - D7: S heeft op hoger niveau kennis van het feit, of geloof op goede gronden, dat B een bepaalde positieve epistemische status heeft en/of dat een bepaald gegeven daar verantwoordelijk voor is.
 - D8: S kan met succes verdedigen dat B waarschijnlijk waar is.
- IV. *Deontologische desiderata.*
 - D9: Het is S toegestaan B te hebben.
 - D10: S heeft B op verantwoorde wijze (gevormd).
 - D11: De causale voorgeschiedenis van B bevat geen schendingen van intellectuele verplichtingen.
- V. *Eigenschappen van verzamelingen van overtuigingen die doelen van cognitie zijn.*
 - D12: Verklaring.
 - D13: Begrip.
 - D14: Coherentie.
 - D15: Samenhang.⁶

De met de epistemologische literatuur bekende lezer zal in deze desiderata vele van de verschillende opvattingen omtrent epistemische rechtvaardiging herkennen. Een benadering in termen van epistemische desiderata heeft volgens Alston veel voordelen boven de oude rechtvaardigingsdiscussie. Zo zou het verhitte debat tussen externalisten en internalisten een nieuwe dimensie krijgen: zij blijken immers over heel verschillende, hoewel in beide gevallen waardevolle, eigenschappen van overtuigingen te spreken. Binnen een benadering in termen van epistemische desiderata kan men onderzoek doen naar (i) de aard, (ii) de realiseerbaarheid en (iii) de relevantie van de diverse epistemische desiderata. Bovendien kan men (iv) de relaties tussen diverse epistemische desiderata onderling onder de loep nemen. Het gaat hier, aldus Alston, om een radicaal pluralistische benadering (p. 42), om een pluraliteit die niet te reduceren is (p. 47). Vandaar dan ook zijn herhaalde oproep: "Let a thousand flowers bloom" (p. 42, p. 244).

3. Waarom Alstons epistemische pluraliteit illusoir is

Genoeg prolegomena. Is de nieuwe benadering van Alston inderdaad zo pluri-form als hij beweert? Om twee redenen ben ik van mening dat dit bij nader inzien geenszins het geval is.

De eerste reden is dat Alston een flink aantal kandidaten van de oorspronkelijke lijst verwijdt, omdat zij niet aan zijn voorwaarde voor een epistemisch desideratum voldoen: zij zijn geen desiderata die wezenlijk bijdragen aan de

⁶ Het overzicht van deze vijf groepen desiderata is gebaseerd op de gegevens op pp. 39-47.

verwerkelijking van het basale doel van cognitie. Het betreft hier D4 en D5 uit groep II en – op grond van zijn opvattingen over doxastische involuntarisme⁷ – alle desiderata van groep IV. Een desideratum dat ik hier kort naar voren wil halen is D11. Alston beschouwt D11 niet als epistemisch desideratum, maar slechts als intellectueel of cognitief desideratum.⁸ De reden hiervoor is dat D11 niet *altijd* positief bijdraagt aan de waarschijnlijkheid dat de overtuiging in kwestie waar is, terwijl dit het basale doel van cognitie is. Alston noemt drie gevallen die dit zouden ondersteunen: (i) gevallen van cognitieve deficiëntie van S, (ii) gevallen waarin S B heeft gebaseerd op G, terwijl G een onbetrouwbaar getuigenis is, en (iii) gevallen waarin overtuigingen op een onweerstaanbare manier gevormd zijn. Deze redenering van Alston zal in het vervolg van belang blijken te zijn. Tenslotte beargumenteert hij dat D3 vrijwel hetzelfde desideratum is als D2. De relatie tussen D2 en D3 zet hij niet nauwkeurig uiteen, maar het is duidelijk dat bij aanwezigheid van D2, D3 de epistemische pluraliteit niet vergroot.⁹ Zo vallen volgens Alston zelf alleen al zes desiderata af.

De tweede reden is dat de behandeling van heel wat andere desiderata problematisch is. Om te expliciteren waarom dit het geval is wil ik graag eerst stilstaan bij D0. Het is duidelijk dat D0 volgens Alstons eigen definitie een epistemisch desideratum is. Wanneer een overtuiging B waar is, draagt dat gegeven namelijk bij aan de realisering van het basale doel van cognitie, omdat men daarmee een ware overtuiging heeft. Op deze manier is D0 een triviaal epistemisch desideratum.

Hier is echter nog wat aan toe te voegen. Immers, wanneer iemand naar verhouding meer ware overtuigingen over een bepaald onderwerp heeft, is het goed denkbaar dat daardoor de kans verhoogd wordt dat hij of zij *nog meer* ware en *minder* onware overtuigingen daaromtrent verwerft. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat het feit dat Anne-Marie als historiografe veel weet over de economie van Europa in het interbellum, bijdraagt aan de waarschijnlijkheid dat zij meer ware overtuigingen en minder onware overtuigingen zal verwerven, wanneer zij artikelen uit vaktijdschriften leest over de beurskrach in Duitsland anno 1929. Immers, zij kent de betekenis van cruciale begrippen, kan gegevens binnen een historisch kader plaatsen en zal veel eerder dan een leek in staat zijn incorrecte beweringen als zodanig te herkennen.

Dit zou betekenen dat het waar zijn van een overtuiging geen *triviaal* epistemisch desideratum hoeft te zijn: D0 kan bijdragen aan het verwezenlijken

7 Zie voor de wijze waarop Alston omgaat met de these van doxastisch (in)voluntarisme Alston (1985: 64-68). Voor een uitgebreidere behandeling, met daarbij een uitleg van de genoemde soorten vrijwillige controle, zie Alston (1988: 260-283) en Alston (2005: 58-80).

8 Nu legt Alston nergens uit wat hij onder een '*intellectueel* desideratum' of '*cognitief* desideratum' verstaat. Wel beweert hij dat D11 als *intellectueel* desideratum kan gelden, omdat het een waardevolle eigenschap is van overtuigingen die de output zijn van cognitie (Alston 2005: 77).

9 Hier zijn enkele formuleringen van de relatie tussen beiden. "My expectation is that it will turn out that the two sets of tasks are much closer than would appear at first sight, and that they may even turn out to be two sides of the same coin." (p. 112) "The problems and their solutions for belief-forming processes and for basing beliefs on grounds are not only parallel. They are identical; only the terms in which they are expressed are different" (p. 134). D2 en D3 zijn "intertranslatable" (p. 136), de relatie tussen beide desiderata is er een van "substantial identity" (p. 138) en "virtual equivalence" (p. 151).

van iemands cognitieve doel zonder identiek te zijn aan dat cognitieve doel. Van belang is echter dat D0 is op de tweede, niet-triviale manier, niet *altijd* bijdraagt aan waarheid, al ware het alleen maar omdat iemand die bepaalde ware overtuigingen heeft niet de mogelijkheid heeft om in specifieke omstandigheden die ware overtuigingen te verwerven (hij of zij heeft ze immers al). Dit betekent dat als Alston even strikt met D0 omgaat als met D11, hij deze tweede niet-triviale manier van D0 om een epistemisch desideratum te zijn zal moeten afwijzen. Dit zal in de onderstaande bespreking terugkeren.

Bij de desiderata van groep II merkt Alston terecht op dat D2 *per definitie* een epistemisch desideratum is. Volgens Alston is een grond G van een overtuiging B namelijk adequaat dan en slechts dan als het feit dat B op G gebaseerd is, bijdraagt aan de waarschijnlijkheid dat B waar is. Het is duidelijk dat D2 wenselijker is dan D1. Immers, D2 veronderstelt (impliceert) D1, maar voegt daar nog een bepaalde epistemische waarde aan toe: zowel in D1 als in D2 heeft het cognitieve subject S adequaat bewijs voor zijn overtuiging B. Echter, bij D2 heeft S B ook op dat adequate bewijs gebaseerd, terwijl D1 daar niets over zegt. Toch beschouwt Alston ook D1 als *epistemisch* desideratum. Zijn reden hiervoor is dat D1 de mogelijkheid bevat die in D2 geactualiseerd wordt. D1 is dus als het ware D2 in potentie. Dit lijkt mij problematisch en wel om de volgende reden. Als men louter de *mogelijkheid* van de realisatie van een epistemisch desideratum als epistemisch desideratum gaat beschouwen, dan zullen allerlei eigenschappen van overtuigingen als epistemische desiderata moeten gelden die dat duidelijk *niet* zijn. Neem bijvoorbeeld de volgende eigenschappen:

P1: B is mogelijkerwijs waar.

P2: Het is mogelijk dat B gebaseerd is op adequate gronden.

Waarom zouden wij deze eigenschappen niet als epistemische desiderata beschouwen? P1 en P2 bevatten immers respectievelijk D0 en D2 in potentie. Alstons these dat D1 als epistemisch desideratum tot het epistemisch pantheon toegelaten mag worden lijkt een absurde consequentie te hebben en dat is een goede reden om deze these te verwerpen.¹⁰

Bij de desiderata van groep III wordt melding gemaakt van de 'positieve

10 Overigens, zelfs als mijn argumentatie hier incorrect is, zou nog duidelijk zijn dat D1 niet onder groep II valt, omdat het geen *waarheidsgeleidend* (*truth-conducive*) desideratum betreft, d.w.z. het niet waarschijnlijk maakt dat B waar is. Verder is het wellicht wat verwarrend dat Alston in D1 spreekt over 'adequaat bewijs'. Immers, volgens Alston zelf is bewijs (*evidence*) e alleen adequaat als het feit dat B op e gebaseerd is, het waarschijnlijk maakt dat B waar is. Laat ik wat Alston hiermee bedoelt verduidelijken aan de hand van een voorbeeld. Als ik, verdwaald en ronddolend in de woestijn, hallucineer dat ik in de verte een stad zie liggen, dan vormt die hallucinatie (het gehallucineerde) bewijs voor mijn overtuiging dat zich in de verte een stad bevindt. Immers, het ondersteunt mijn overtuiging. Wij zouden echter niet zeggen dat dit bewijs *adequaat* is: een dergelijke hallucinatie maakt het geenszins waarschijnlijker dat mijn overtuiging waar is. Adequaat bewijs, zoals de waarneming van een stad door middel van een goed functionerend perceptueel vermogen, zou de overtuiging wel waarschijnlijker maken. De onduidelijkheid met betrekking tot D1 is, dat in D1 B niet op adequaat bewijs e gebaseerd is. Hoe kan dan toch over 'adequaat' bewijs gesproken worden? Het woord 'adequaat' lijkt immers te veronderstellen dat B op e gebaseerd is. D1 zal, denk ik, zo verstaan moeten worden dat *als* B op e gebaseerd zou zijn, e een adequate grond voor B zou zijn.

epistemische status' (PES) van de overtuiging B in kwestie. Alston merkt op dat de PES van een overtuiging B zodanig moet worden opgevat dat PES impliceert dat B waarschijnlijk waar is. Als dit begrip à la Chisholm en Foley internalistisch geïnterpreteerd zou worden – zodat het hebben van een PES (in hun terminologie: 'het gerechtvaardigd zijn') van een overtuiging geen waarschijnlijkheid van waarheid impliceert – zouden D6, D7 en D8 wellicht als desiderata, maar niet als *epistemische desiderata* kunnen gelden. Hoewel D6 geen melding maakt van een PES, spreekt Alston over het niet-internalistische karakter van PES alsof het op alle drie de desiderata van groep III betrekking heeft (cf. p. 163). Op de juiste wijze geïnterpreteerd kunnen volgens Alston D6 – D8 dus als epistemische desiderata gelden.

Alston heeft gelijk dat D7 en D8 als epistemische desiderata kunnen gelden, indien de PES van een overtuiging B opgevat wordt als een eigenschap die het waarschijnlijk maakt dat B waar is. Maar hetzelfde lijkt mij van toepassing op de volgende eigenschappen:

P3: B heeft een PES en is gevormd op woensdagmiddag om 14.32 uur.

P4: S heeft geen enkel idee van het feit dat B een PES heeft.

Deze eigenschappen gelden als epistemische desiderata, omdat het feit dat de overtuiging in kwestie een PES heeft het waarschijnlijk maakt dat de overtuiging waar is en dus bijdraagt aan de verwerkelijking van het basale doel van cognitie: waarheid. Toch is het overduidelijk dat P3 en P4 geen *ander* epistemisch desideratum zijn dan D2/D3. Alston is zich bewust van dit probleem en beweert daarom dat het feit dat S cognitieve toegang heeft tot het bewijs voor B, het feit dat de meta-overtuiging van S dat B een PES heeft, of het feit dat S in staat is met succes te verdedigen dat B een PES heeft, epistemisch wenselijk is op een manier die iets *toevoegt* aan het feit dat B een PES heeft. Deze desiderata dragen er volgens Alston namelijk aan bij dat S in een positie verkeert, waarin hij de dingen kan regelen op een manier die bevorderlijk is voor de verwezenlijking van het basale cognitieve doel van S. D6 – D8 vergroten het vermogen van S om te onderscheiden tussen overtuigingen die waarschijnlijk waar zijn en overtuigingen die waarschijnlijk onwaar zijn. Op die manier kan S de vorming van ware overtuigingen aanmoedigen en stimuleren (pp. 43-45, p. 163).

Helaas kleven er nogal wat problemen aan deze uitleg van Alston. Laten wij met D7 beginnen. Het lijkt me waar dat als S kennis of een adequaat gegronde overtuiging heeft dat B een PES heeft, hij in het algemeen beter in staat is het basale cognitieve doel te verwezenlijken. Het probleem is dat het feit dat ik meer kans maak mijn cognitieve doelen te verwezenlijken in dergelijke gevallen niet veroorzaakt wordt door een bepaalde status van mijn overtuigingen, maar simpelweg door het feit dat ik meer (waarschijnlijk) ware overtuigingen heb. Dit wordt bevestigd door het feit dat mijn meta-overtuiging B* – de overtuiging dat mijn overtuiging B een PES heeft – vanuit Alstoniaans epistemisch oogpunt waardeloos zou zijn, indien B* zelf niet adequaat gegronde zou zijn. Daarom kan D7 gereduceerd worden tot D2 (wanneer B* een adequaat gegronde overtuiging is) of tot D0 (wanneer B* een geval van kennis is). Daarmee is D7 geen additioneel epistemisch desideratum. Bovendien is, zoals reeds opgemerkt, D0 op de niet-triviale manier in strikte zin geen epistemisch desi-

deratum. Hetzelfde kan gezegd worden van D8: indien de capaciteit van S om met succes te verdedigen dat B waarschijnlijk waar is, (waarschijnlijk) ware overtuigingen involveert die S anders niet zou hebben, dan is D8 te reduceren tot D2/D0. Indien dat niet het geval is, dan zie ik niet in hoe D8 bijdraagt aan de verwezenlijking van het basale cognitieve doel.

De betekenis van D6 is mij niet helemaal duidelijk, maar – gegeven de opmerkingen van Alston over het hebben van een PES – moet ‘het bewijs voor B’ hier opgevat worden als adequaat bewijs e voor B en zodanig bewijs e dat B op e gebaseerd is, d.w.z. B een PES heeft. Nu is het niet evident wat bedoeld wordt met het hebben van cognitieve toegang tot deze PES van B, maar het lijkt zoiets te betekenen als: S is in staat een ware overtuiging te vormen omtrent de PES van B. Welnu, is dit feit gunstig/bevorderlijk (*favorable*) voor het onderscheiden en vormen van ware overtuigingen? Ik zie geen goede reden om te denken dat dit zo is: als S niets met de cognitieve toegang tot de PES van B doet, is de kans dat zij onware overtuigingen over de PES van B vormt die er veeleer toe leiden dat S allerlei onware en minder ware overtuigingen vormt nog steeds even groot. En D6 zegt ons niet over wat S met de genoemde cognitieve toegang doet. D6 komt in dit opzicht overeen met D1 en kan daarom niet als epistemisch desideratum gelden.

Alston is helaas niet nauwkeurig bij zijn uiteenzetting van de betekenis van de desiderata uit groep V. Hij lijkt echter ongeveer het volgende op het oog te hebben. ‘Verklaring’ houdt in dat wanneer S gelooft dat een bepaalde gebeurtenis g plaatsvindt, S in staat is te verklaren *waarom* g plaatsvindt (cf. p. 46). ‘Coherentie’ betekent dat de overtuigingen van S (merendeels) coherent met elkaar zijn. ‘Samenhang’ (*systematicity*) is hetzelfde als unificatie: de mate waarin het cognitieve subject S de verbanden tussen (groepen) van overtuigingen inziet. Uitleg en unificatie dragen bij aan coherentie. Tenslotte moeten uitleg, coherentie en samenhang elk als een subcategorie van ‘begrip’ worden gezien, hoewel Alston verzuimt te expliciteren wat ‘begrip’ betekent (cf. p. 166).

Alston beschouwt de leden van deze laatste groep als epistemische desiderata. Niet omdat ze zouden bijdragen aan een goede balans tussen zoveel mogelijk ware en zo weinig mogelijk onware overtuigingen (hij meent dat dit niet zo is), maar omdat deze desiderata pas wenselijk zijn als de overtuigingen in kwestie (grotendeels) waar zijn. Men kan bijvoorbeeld een perfect coherente verzameling van overtuigingen hebben die zonder uitzondering onwaar zijn.¹¹ In een dergelijk geval is de coherentie zonder cognitieve waarde. De aanwezigheid van D0 is dus een noodzakelijke conditie voor de wenselijkheid van D12 – D15: wanneer de overtuigingen in kwestie niet (grotendeels) waar zijn, zijn deze eigenschappen van geen enkele waarde voor ons cognitieve leven (cf. p. 163). Als echter een verzameling *ware* overtuigingen een of meer van de eigenschappen D12 – D15 heeft, dan voegt dit een intellectuele waarde toe die uitgaat boven de aanwezige intellectuele waarde of de intellectuele waarde van het toevoegen van een aantal nieuwe ware overtuigingen (p. 46, p. 169). Alston spreekt in dit verband zelfs van een intrinsieke cognitieve waarde die

11 Wellicht het bekendste voorbeeld hiervan – het voorbeeld van de bergbeklimmer met een verzameling volledig coherente maar onware overtuigingen – is geleverd door Alvin Plantinga (1993: 82).

onafhankelijk is van waarheid (p. 78). Alston wil niet al te stram zijn en rekent D12 – D15 daarom tot de epistemische desiderata (cf. p. 47).

Dit lijkt mij problematisch. Om te beginnen kan men betwijfelen of D0 inderdaad een noodzakelijke conditie is voor de wenselijkheid van een desideratum als D14 of D15. Streven wij in veel situaties niet naar coherentie omdat dit intrinsiek van intellectuele waarde is? Zouden wij vanuit cognitief oogpunt de situatie van iemand met coherente overtuigingen niet hoger waarderen dan die van iemand met radicaal incoherente overtuigingen, ook als in beide gevallen blijkt dat (het merendeel van) de overtuigingen onwaar zijn? Maar zelfs als Alston gelijk heeft dat waarheid een noodzakelijke conditie is voor de wenselijkheid van D12 – D15, dan is nog te betwijfelen of deze relatie voor een epistemisch pluralistische benadering een *relevante* relatie is. Bijna elk desideratum staat in deze relatie tot waarheid. Neem bijvoorbeeld D11, een desideratum dat volgens Alston geen *epistemisch* desideratum is. Is in het algemeen een situatie waarin iemand ware overtuigingen heeft en geen intellectuele verplichtingen geschonden heeft vanuit cognitief oogpunt – wat we daar dan ook precies onder verstaan – niet wenselijker dan een situatie waarin iemand ware overtuigingen heeft en wel bepaalde intellectuele verplichtingen geschonden heeft?¹²

Een ander en belangrijker probleem is dat desiderata als D12, D13 en D15 volgens mij *wel* bijdragen aan de verwezenlijking van het basale cognitieve doel. Iemand die inzicht heeft in de relaties tussen (groepen) van zijn overtuigingen zal daarmee niet de kans vergroten dat die overtuigingen waar zijn, maar zal in het algemeen wel beter in staat zijn zoveel mogelijk ware overtuigingen en zo min mogelijk onware overtuigingen te verwerven. Hier doet zich echter hetzelfde probleem voor als we bij groep III tegenkwamen: desiderata als D12, D13 en D15 kunnen voor een deel – dat deel dat betrekking heeft op het inzicht van S in de samenhang van zijn overtuigingen – gereduceerd worden tot D0: het betreft hier extra ware overtuigingen die in sommige gevallen bijdragen aan het basale doel van cognitie. Natuurlijk betreft het hier een bijzondere klasse overtuigingen: S heeft overtuigingen over zijn eigen overtuigingen. Maar dit verandert niets aan het feit dat het hier om additionele overtuigingen gaat die (grotendeels) waar dienen te zijn. Bovendien geldt opnieuw dat dit in *sommige* gevallen bijdraagt aan het basale cognitieve doel, maar in lang niet alle gevallen. Hetzelfde geldt voor coherentie als desideratum (D14) en in zoverre dit een rol speelt in de overige desiderata van groep V (D12, D13 en D15): soms, maar zeker niet altijd zal dit desideratum een echt *epistemisch* desideratum zijn.

Naar aanleiding van deze kritische beschouwing kunnen wij de volgende conclusies trekken. Ten eerste poneert Alston het waar zijn van een overtuiging als *het* centrale desideratum, waaraan alle andere desiderata ondergeschikt gemaakt worden. Eigenschappen van overtuigingen zijn alleen in zoverre wenselijk als zij de PES van een overtuiging verhogen door op een of andere manier

12 Dit lijkt bevestigd te worden door het feit dat veel epistemologen coherentie als voldoende conditie beschouwen voor het gerechtvaardigd zijn van een overtuiging: zij denken dat coherentie, onafhankelijk van waarheid, overtuigingen een bepaalde positieve epistemische status verleent.

– direct of indirect – bij te dragen aan de verwezenlijking van het basale doel van cognitie. Ten tweede sluit Alston grote groepen epistemologische stromingen van zijn benadering uit: een flink deel van deugd epistemologie (D5), betrouwbaarheidsdenken (*reliabilism*, D4) en deontologisch internalisme (D6 – D8) moeten het veld ruimen. Zoals Fumerton¹³ beknopt opmerkt, lijkt Alstons positie uiteindelijk toch externalistisch te zijn: groep I/II is de centrale groep, groep III wordt geconstrueerd op een manier die toch weer betrouwbaarheid in termen van waarschijnlijkheid van waarheid veronderstelt (Alston spreekt over *kennis* op hoger niveau, *geloof op goede gronden* en het *met succes verdedigen*), groep IV keurt hij radicaal af en groep V is cruciaal afhankelijk van groep I/II. Bovendien zijn volgens Alston D2 en D3 vrijwel identiek aan elkaar, zodat hij zelf de epistemische pluraliteit reeds aanzienlijk reduceert. Voegen we hier ten derde een kritische evaluatie van Alstons vermeende epistemische desiderata aan toe, dan blijken slechts twee van de oorspronkelijke kandidaten voor het epistemisch desideratumschap over te blijven: D0 en D2/3. Men kan over bepaalde desiderata nog van mening verschillen, maar het is duidelijk dat epistemische pluraliteit ver te zoeken is.

Dit betekent dat Alston twee dingen zou kunnen doen. Enerzijds zou hij voet bij stuk kunnen houden wat betreft zijn opvatting van epistemische desiderata en daarmee de epistemische pluraliteit prijsgeven. Anderzijds zou hij een omvattender definitie van ‘epistemisch desideratum’ kunnen geven, zodat de epistemische pluraliteit gehandhaafd blijft. In de volgende sectie wil ik een uitwerking van deze tweede optie bieden.

4. Werkelijke epistemische pluraliteit

Om verwarring te voorkomen zal ik in mijn opzet, die een aantal cruciale wijzigingen ten opzichte van die van Alston met zich meebrengt, over *cognitieve* (en niet over epistemische) desiderata spreken. Hierbij hanteer ik de volgende definitie van deze term:

Cognitief desideratum = df. Een eigenschap van een overtuiging B, een verzameling van overtuigingen V, een cognitief subject S, een cognitief mechanisme M of een cognitief proces P, die positief bijdraagt aan de verwezenlijking van een of meerdere cognitieve doelen van S.

Onder ‘overtuiging’ versta ik ‘geloof dat p’ of ‘geloof dat ~p’. Met ‘verzamelingen van overtuigingen’ bedoel ik verzamelingen van overtuigingen die een cognitief subject S heeft. Dit kunnen kleine verzamelingen zijn, maar ook meer omvangrijke, zoals de verzameling van al iemands perceptuele overtuigingen. Onder ‘cognitief mechanisme’ versta ik een menselijk vermogen met een bepaalde *input* en een bepaalde doxastische *output*. De *input* kan doxastisch zijn (d.w.z. bestaan uit andere overtuigingen) of niet-doxastisch (d.w.z. bestaan uit bepaalde empirische gewaarwordingen, logische intuïties, morele intuïties, etc.) of een combinatie van deze twee. De *output* zal doxastisch zijn: hij zal uit een bepaalde overtuiging of meerdere overtuigingen bestaan. Onder een ‘cog-

13 Vgl. Fumerton (2006: 240).

nitief subject' versta ik een mens, wellicht met het vermogen tot horen, voelen, proeven, etc., maar dit is geen vereiste. Met een 'cognitief proces' bedoel ik een gebeurtenis die zich uitstrekt in de tijd en die resulteert in een of meerdere overtuigingen. Het zal duidelijk zijn dat cognitieve mechanismen een cruciale rol spelen in cognitieve processen en dat de vraag in hoeverre een cognitief proces positief bijdraagt aan de verwezenlijking van de cognitieve doelen van S in sterke mate bepaald wordt door bepaalde eigenschappen van de cognitieve mechanismen die in dat proces een rol spelen. Toch moet men er voor waken beide met elkaar te identificeren (of ieder proces met een reeks cognitieve mechanismen te identificeren). Bij een cognitief proces behoren namelijk niet alleen cognitieve mechanismen, maar ook handelingen als het mijden van additioneel bewijs of het al dan niet langdurig overdenken van een mogelijke *defeater* voor een overtuiging. Dit zijn extra factoren die van invloed zijn op de mate waarin het cognitieve proces de verwezenlijking van de cognitieve doelen van S bevordert. Tenslotte, x draagt positief bij aan de verwezenlijking van een of meerdere cognitieve doelen van S als x het waarschijnlijker maakt, d.w.z. de kans verhoogt, dat bepaalde cognitieve doelen van S bereikt worden.

Het lijkt mij goed te onderscheiden tussen ten minste vier soorten eigenschappen die van belang zijn voor het cognitieve leven van mensen:

- A. eigenschappen van (verzamelingen van) overtuigingen,
- B. eigenschappen van cognitieve subjecten,
- C. eigenschappen van cognitieve mechanismen en
- D. eigenschappen van cognitieve processen.

Dit is een onderscheid dat Alston naar mijn indruk verwaarloost. Zijn epistemische desiderata hebben volgens hem betrekking op eigenschappen van overtuigingen, maar desiderata als D5 en D8 lijken mij primair cognitieve subjecten te betreffen, desiderata als D3 en D4 een cognitief mechanisme en een desideratum als D11 een cognitief proces. Als Alston zich werkelijk zou beperken tot eigenschappen van overtuigingen, dan zou hij veel desiderata per definitie moeten afwijzen. Uiteraard is iedere eigenschap in termen van een eigenschap uit elk van de andere drie categorieën te formuleren. Neem bijvoorbeeld D8. Dit desideratum treffen wij aan bij de volgende vier eigenschappen:

- P5: In staat om met succes te verdedigen dat overtuiging B waarschijnlijk waar is.
- P6: Gevormd door een cognitief subject S dat in staat is om met succes te verdedigen dat overtuiging B waarschijnlijk waar is.
- P7: De overtuiging B als resultaat hebbend, waarvan geldt dat het cognitieve subject S, dat B heeft, met succes kan verdedigen dat B waarschijnlijk waar is.
- P8: De overtuiging B als output hebbend, waarvan geldt dat het cognitieve subject S, dat B heeft, met succes kan verdedigen dat B waarschijnlijk waar is.

Uiteraard zijn P7 en P8 nogal kunstmatig, maar het zijn toch werkelijke eigenschappen. P5 – P8 behoren respectievelijk tot de categorieën B, A, D en C. Dat elke eigenschap in termen van een andere eigenschap te formuleren is, betekent niet dat de eigenschappen A – D identiek aan elkaar zijn: eigenschap-

pen van deze vier categorieën zijn primair eigenschappen van respectievelijk overtuigingen, cognitieve subjecten, cognitieve mechanismen en cognitieve processen, en pas secundair of tertiair eigenschappen van een of meerdere andere dingen (overtuigingen, personen, mechanismen, of processen).

Van sommige eigenschappen, zoals D4, zal gelden dat zij duidelijk primair tot A, tot B, tot C, of tot D behoren. Van andere eigenschappen, zoals D11, zal dat minder duidelijk zijn. Belangrijk is in ieder geval dat eigenschappen van zowel categorie A, B, C, als D kunnen bijdragen aan de verwezenlijking van cognitieve doelen. Willen we uitkomen bij werkelijke epistemische pluraliteit, dan dienen eigenschappen van alle vier de bovenstaande categorieën mogelijk-kerwijs epistemische desiderata te zijn, omdat eigenschappen van elk van de bovenstaande categorieën kunnen bijdragen aan de verwezenlijking van cognitieve doelen.

Maar om de cognitieve doelen van wie of wat gaat het hier? Er zijn, denk ik, drie plausibele kandidaten: cognitieve subjecten, cognitieve mechanismen en cognitieve processen. Een cognitief subject kan met bepaalde disposities of handelingen op een cognitief doel gericht zijn, zoals het verwerven van ware overtuigingen of het verkrijgen van kennis. Een cognitief mechanisme kan bijvoorbeeld als doel hebben het produceren van ware overtuigingen of het produceren van overtuigingen die voordelig zijn om te overleven.¹⁴ Een cognitief proces kan erop 'gericht' zijn in zoveel mogelijk ware en zo weinig mogelijk onware overtuigingen te resulteren. Natuurlijk kunnen cognitieve mechanismen en cognitieve processen zich geen doel stellen, maar het lijkt wel redelijk om te zeggen dat zij op iets *gericht* kunnen zijn en in die zin een doel kunnen hebben.

Deze drie soorten doelen zijn niet noodzakelijkerwijs identiek aan elkaar. Stel je eens voor dat een advocaat een proces van een van zijn cliënten voorbereidt. Het is goed mogelijk dat hij zich daarbij als ultiem doel stelt overtuigingen te verwerven – of die nu waar zijn of niet – waarvan hij een geloofwaardige verdediging kan geven. In het proces dat volgt zal hij zich allerlei subdoelen stellen, waaronder zeer waarschijnlijk het verwerven van ware overtuigingen. En veel van zijn doxastische mechanismen zullen gericht zijn op het produceren van ware overtuigingen. Toch zal er naar alle waarschijnlijkheid geen doxastisch mechanisme zijn dat gericht is op het produceren van overtuigingen waarvan het cognitieve subject S in kwestie een plausibele verdediging kan geven. Het lijkt dus zo te zijn dat cognitieve subjecten zich cognitieve doelen kunnen stellen die cognitieve mechanismen niet kunnen hebben.

De relaties tussen de doelen van cognitieve subjecten, cognitieve mechanismen en cognitieve processen zijn complex en intrigerend. Voor ons is van belang dat het cognitieve doel van cognitieve mechanismen en cognitieve processen op een bepaalde manier ook altijd het cognitieve doel van het cognitieve subject in kwestie is. Dit heeft te maken met het feit dat het gericht zijn op een cognitief doel zowel een bewust als een onbewust proces kan zijn. Neem

14 Deze opvatting veronderstelt overigens niet dat het cognitieve mechanisme ontworpen is: men kan hier een louter evolutionaire interpretatie toepassen, zo men dat wil. Cognitieve mechanismen hebben een bepaald doel op dezelfde wijze als het doel van het gehoor is geluiden te detecteren en een van de doelen van benen is het bijbehorende lichaam te verplaatsen. Men zou in dit verband ook over 'functie' kunnen spreken.

Marie, een zieke patiënt die ziet dat haar been vrijwel onherstelbaar aangetast is, maar nog steeds gelooft dat de wond zal helen en dat zij weer zal kunnen hardlopen als voorheen. Het is goed mogelijk dat zij gelooft dat haar been weer zal genezen, terwijl het doxastisch mechanisme M dat de overtuiging in kwestie produceert niet gericht is op waarheid, maar op overleven. In een dergelijk geval zal zij zich waarschijnlijk niet bewust zijn van het feit dat M gericht is op het vormen van overtuigingen die de kans op overleven vergroten. Toch lijkt het redelijk te zeggen dat de patiënt daar zonder het zelf te weten op gericht is: het cognitieve doel van Marie is in deze situatie overtuigingen te vormen die haar kans om te overleven verhogen. Of denk eens aan iemand die op straat plotseling een tram aan ziet komen en opzij springt. Het is goed mogelijk dat zijn cognitieve doel op dat moment is zoveel mogelijk ware perceptuele overtuigingen te verwerven, zonder dat hij zich ervan bewust is dat dit zo is (hij heeft wel andere dingen aan zijn hoofd!).

Er zijn denk ik zelfs goede argumenten voor de these dat wij bij het renderende van de overtuigingen die wij vormen ons niet bewust zijn van het cognitieve doel van onze cognitieve mechanismen of de betrokken cognitieve processen. Denk bijvoorbeeld maar eens aan perceptuele overtuigingen, a priori overtuigingen omtrent logische en basale mathematische proposities, overtuigingen op basis van herinnering, overtuigingen op basis van getuigenis, religieuze overtuigingen, enz. Dit zijn overtuigingen waarbij we ons meestal *in mente* helemaal niet op een bepaald cognitief doel richten of ons realiseren dat we op een bepaald cognitief doel gericht zijn, maar overtuigingen die zich 'spontaan' in ons vormen, zoals Thomas Reid zou zeggen, en waar we verder helemaal geen metaovertuigingen over vormen. Toch lijkt het ook dan redelijk om te zeggen dat het cognitieve subject in kwestie met het vormen van die overtuigingen op een bepaald doel gericht is. In het vervolg zal ik telkens spreken over de cognitieve doelen van cognitieve subjecten, hoewel hier dus in genuanceerdere zin over te spreken is.

Voordat wij in detail kijken naar verschillende cognitieve doelen, moet echter nog een belangrijke vraag beantwoord worden, namelijk de vraag wanneer een doel *cognitief* is. Het kopen van twee pistache softijsjes of het halen van de trein van 11.57 uur naar Schiphol zijn duidelijk geen cognitieve doelen en het verwerven van zoveel mogelijk ware overtuigingen is dat duidelijk wel, maar waar ligt de grens? Het is hier niet mijn intentie om een heel nauwkeurige definitie van 'cognitief doel' te geven, maar voor dit moment zal de volgende definitie voldoen: een doel x van S is cognitief dan en slechts dan als x rechtstreeks betrekking heeft op het cognitieve leven van S . En x heeft rechtstreeks betrekking op het cognitieve leven van S dan en slechts dan als x rechtstreeks betrekking heeft op de (ware of onware) overtuigingen van S . Dit betekent dat bijvoorbeeld het doel van S om een chemotherapie te ondergaan, die een vermindering van cognitieve vermogens en tevens het kwijtraken van een aantal ware overtuigingen met zich meebrengt, niet als *cognitief* doel kan gelden: het doel heeft immers niet *rechtstreeks*, maar indirect betrekking op het cognitieve leven van S .

Welnu, wat zijn de cognitieve doelen van S ? Mijns inziens verschillen deze per situatie. Dat wil zeggen, al naargelang de omstandigheden zal een cognitief subject bewust of onbewust trachten door middel van cognitieve activiteiten

een of meerdere cognitieve doelen te realiseren.¹⁵ We kunnen hierbij denken aan de volgende doelen:

- (i) Het verwerven van een juiste balans tussen zoveel mogelijk ware en zo weinig mogelijk onware overtuigingen.¹⁶
- (ii) Het verwerven van een juiste balans tussen zoveel mogelijk ware en zo weinig mogelijk onware overtuigingen die epistemisch relevant zijn.¹⁷
- (iii) Het verwerven van een juiste balans tussen zoveel mogelijk kennis en zo weinig mogelijk onware overtuigingen.¹⁸
- (iv) Het verwerven van overtuigingen die de wereld en onze plaats daarin verklaren.¹⁹
- (v) Het verwerven van kennis.²⁰
- (vi) Het verwerven van significante kennis.²¹
- (vii) Het verwerven van begrip of inzicht.²²

Dit zijn cognitieve doelen die wij frequent in de literatuur aantreffen en die mensen zich naar mijn idee regelmatig stellen. Maar nog meer cognitieve doelen zijn denkbaar, hoewel sommige daarvan beduidend minder vaak voorkomen. Hier zijn enkele voorbeelden:

- (viii) Het verwerven van zoveel mogelijk ware overtuigingen.
- (ix) Het verwerven van overtuigingen die men kan rechtvaardigen.
- (x) Het verwerven van coherente overtuigingen.
- (xi) Het verwerven van overtuigingen omtrent gebeurtenissen die men op een goede manier kan verklaren.
- (xii) Het verwerven van ware overtuigingen die op een moreel en wettelijk verantwoorde wijze gevormd zijn.

Een middelbaar scholier die een geheugentest doet en zoveel mogelijk woorden van een bepaalde pagina uit zijn of haar hoofd dient te leren, kan zich (viii) ten doel stellen. Een advocaat die een belangrijke rechtszaak prepareert, zou zich (ix) ten doel kunnen stellen. Een gepensioneerde vrouw die stamboomonderzoek doet, kan in een bepaalde fase van haar onderzoek pogen (x) te verwezenlijken. Een commissie die onderzoek doet naar Nederlandse bouwfraude kan (xi) als cognitief doel hanteren. Een Amerikaanse majoor in een Irakese gevangenis kan bij het ondervragen van gedetineerden (xii) voor ogen hebben.

En het lijkt goed mogelijk dat er zelfs cognitieve doelen zijn als:

15 Dat er een breed scala aan cognitieve (of, zoals hij het noemt, epistemische) doelen is, is recentelijk ook door Kvanvig uiteengezet (2005: 285-287, 292). Zoals in het vervolg zal blijken, neem ik echter zijn sterkere claim, de claim dat waarheid *niet* het primaire epistemische doel is, niet voor mijn rekening, noch het tegendeel ervan.

16 Vgl. Fumerton (2002: 208); Riggs (2003).

17 Vgl. David (2005: 298-299, 307-308); Moser (1985: 4-5).

18 Vgl. James (1979: 24-25).

19 Vgl. Moser, Mulder, and Trout (1998: 162, 180).

20 Vgl. Zabzebski (1996: 167-176).

21 Vgl. Moser, Mulder, and Trout (1998: 182).

22 Vgl. Moser, Mulder, and Trout (1998: 183); Riggs (2003: 351-352).

- (xiii) Het kwijtraken van overtuigingen die S als immoreel beschouwt.
- (xiv) Het kwijtraken van overtuigingen waarvan S denkt dat zij zijn omgang met andere personen belemmeren.

Het is goed mogelijk dat er kinderen van racistisch denkende ouders zijn die van jongs af aan mensonterende opvattingen hebben meegekregen, die zich dat realiseren en die daarom (xiii) proberen te verwerklijken. Er zijn naar alle waarschijnlijkheid hulpverleners die in pastorale gesprekken informatie hebben verworven over familie, vrienden of andere pastoranten van henzelf die de sociale omgang met deze mensen belemmert en daarom (xiv) als cognitief doel hebben.

Bij deze lijst zou ik graag vier opmerkingen willen maken. Ten eerste is het heel goed mogelijk dat wij op meerdere cognitieve doelen tegelijk gericht zijn. Zo kan een wetenschapper die onderzoek doet naar de vermeende zoutoceaan onder het oppervlak van Callisto, een van de vier Galileische satellieten van Jupiter, gericht zijn op het verwerven van kennis die hij binnen zijn *peer group* kan rechtvaardigen en die coherent is met zijn eerdere publicaties (deze wetenschapper is ook een beetje eerzuchtig).

Ten tweede kunnen sommige cognitieve doelen elkaar uitsluiten. Zo zijn er diverse omstandigheden denkbaar waarin het hebben van (i) het hebben van (xiv) onmogelijk maakt of waarin (v) en (xii) elkaar wederzijds uitsluiten. Dat een persoon meerdere cognitieve doelen kan hebben, betekent dus niet dat een cognitief subject in bepaalde omstandigheden elke willekeurige combinatie van doelen kan hebben.

Ten derde lijkt het mij dat een cognitief subject S *altijd* op een of meerdere cognitieve doelen gericht is. De reden hiervoor is dat een cognitieve activiteit van S de werking van een of meerdere van de cognitieve mechanismen M van S veronderstelt. En ik kan me niet voorstellen dat onder normale omstandigheden M *nergens* op gericht is. Wellicht zijn er gevallen van cognitieve processen waarin geen sprake is van een cognitief doel. Dat zullen dan naar alle waarschijnlijkheid gevallen zijn waarin een cognitief mechanisme in sterke mate disfunctioneert en daarom zullen dergelijke gevallen uitzonderlijke en abnormale gevallen zijn. Om die reden kunnen wij ze hier buiten beschouwing laten.

Ten vierde wordt er in de epistemologie gedebatteerd over het juiste antwoord op de vraag wat het basale of ultieme doel van cognitie is. Het is niet altijd duidelijk wat daar onder verstaan wordt, maar meestal lijkt de gedachte te zijn dat het basale doel van cognitie dat doel is waarop in de meeste omstandigheden bij de meeste mensen de cognitieve subjecten, bewust of onbewust, gericht zijn. Het is een interessante vraag of er zoiets is als het ultieme of het basale doel van cognitie en, als er zoiets is, wat dit doel dan precies is. Met name (i) – (vii) zijn als kandidaten naar voren gebracht. Met het bovenstaande heb ik geen standpunt in deze kwestie willen innemen. Het is denkbaar dat, als er zoiets is als het basale doel van cognitie, een juiste balans tussen zoveel mogelijk ware en zo weinig mogelijk onware overtuigingen omtrent zaken die voor ons interessant of van belang zijn dit basale doel van cognitie is. Het is ook goed mogelijk dat kennis het basale cognitieve doel van mensen is, zoals Zagzebski lijkt te menen. Deze discussie kan binnen mijn uitleg van cognitieve

desiderata gecontinueerd worden.²³

Hoe ziet het epistemologische discours er binnen dit meta-epistemologische kader uit? Naar mijn idee zullen in ieder geval de volgende belangrijke kwesties in ogenschouw genomen [moeten] worden:

1. *De doelen van cognitie.*

Is er een precieze definitie van 'cognitief doel' te geven en zo ja, hoe luidt die definitie? Wat zijn de doelen van cognitie? In welke soort omstandigheden spelen meestal bepaalde cognitieve doelen een rol en welke zijn daarin basaal? Op welke manieren kunnen cognitieve doelen ingedeeld worden? Wat betekent het dat iets het basale of ultieme doel van cognitie is, is er zo'n doel en, zo ja, wat is dan dit doel? Hoe verhouden cognitieve subjecten, cognitieve mechanismen en cognitieve processen zich tot elkaar als het gaat om het hebben van een cognitief doel?

2. *Cognitieve desiderata.*

Welke cognitieve desiderata zijn er, d.w.z. welke eigenschappen van overtuigingen, cognitieve subjecten, cognitieve mechanismen en cognitieve processen dragen bij aan de verwezenlijking van cognitieve doelen? Tot welke van de vier categorieën eigenschappen behoort elk van deze cognitieve desiderata primair, als er inderdaad sprake is van een primaire categorie? Wat is precies de aard van deze cognitieve desiderata? In hoeverre zijn deze cognitieve desiderata realiseerbaar en hoe relevant zijn zij? Wat zijn de relaties tussen deze cognitieve desiderata?

3. *De doelen van cognitie en cognitieve desiderata.*

Welke cognitieve desiderata dragen bij aan welke cognitieve doelen? In welke mate doen zij dat? Zijn er per cognitief doel of per verzameling cognitieve doelen verschillende groepen cognitieve desiderata te onderscheiden voor wat betreft de manier waarop zij bijdragen aan de realisering van dat cognitieve doel of die cognitieve doelen?

De nieuwe benadering heeft volgens mij een aantal voordelen boven die van Alston. Ten eerste blijft binnen een benadering in termen van cognitieve desiderata een discussie over het basale of ultieme doel van cognitie mogelijk zonder dat daarmee het hele project op losse schroeven komt te staan. Dit in tegenstelling tot de benadering van Alston, waarbij het desideratum van waarheid zo'n centrale plaats inneemt dat de vraag wat het basale doel van cognitie is doorslaggevend is voor de kwestie welke desiderata als epistemische desiderata kunnen gelden.

Ten tweede worden in een cognitieve desiderata benadering bepaalde groepen – deontologische internalisten, deugd epistemologen, etc. – niet per definitie van het project uitgesloten. Integendeel, zij krijgen voluit ruimte om aan te

23 Het is tevens mogelijk binnen dit kader de vraag te beantwoorden of bepaalde vormen van cognitie – bepaalde categorieën cognitieve processen – een basaal doel hebben. Zo kan men het met Bonjour eens of oneens zijn dat het basale doel van empirische cognitie waarheid is (Bonjour 1985: 7-9).

geven wat zij als doelen van cognitie zien en op welke wijze eigenschappen van (verzamelingen van) overtuigingen, cognitieve subjecten, cognitieve mechanismen en cognitieve processen die zij zo hoogachten aan de verwezenlijking daarvan bijdragen.

Hiermee samenhangend is het, ten derde, in principe mogelijk binnen de kaders van de geamendeerde benadering die ik heb voorgesteld de discussie over gerechtvaardigd geloof tot een goed einde te brengen of, iets minder idealistisch, voort te zetten. Men kan namelijk proberen de volgende vragen te beantwoorden: Wat is de aard van het cognitieve desideratum dat een overtuiging gerechtvaardigd is? In hoeverre is het gerechtvaardigd zijn van een overtuiging realiseerbaar? In hoeverre draagt het gerechtvaardigd zijn van een overtuiging (of een verzameling overtuigingen) bij aan de verwezenlijking van het cognitieve doel van kennis, coherentie, een juiste balans tussen zoveel mogelijk ware en zo weinig mogelijk onware opvattingen, etc.? Hoe verhoudt zich het gerechtvaardigd zijn van een overtuiging tot andere cognitieve desiderata? Epistemologen die geloven dat er zoiets is als epistemische rechtvaardiging kunnen op deze manier de discussie voortzetten zonder de pluraliteit aan cognitieve desiderata onrecht aan te doen.

Ten vierde is bij de nieuwe benadering sprake van echte epistemische pluraliteit. Er zullen weinig of geen relevante eigenschappen zijn die van het onderzoek worden buitengesloten, omdat een eigenschap nu eenmaal relevant is wanneer ze bijdraagt aan de verwezenlijking van cognitieve doelen.

Men zou, gezien de bovenstaande wijzigingen, ook over 'cognitieve pluraliteit' in plaats van 'epistemische pluraliteit' kunnen spreken. In het voorafgaande heb ik aan 'epistemische pluraliteit' de voorkeur gegeven, omdat ik het van belang vind om de continuïteit met Alstons benadering te onderstrepen: het is in de epistemologie nastrevenswaardig om onderzoek te doen naar verschillende desiderata en ons niet te beperken tot één enkel desideratum. De pluraliteit die Alston voorstelt, is volgens hem gelegen in het brede scala aan epistemische desiderata. Hier heb ik het in bovenstaande een breed spectrum van cognitieve doelen aan toegevoegd. Echter, juist door die grotere hoeveelheid cognitieve doelen komen meer desiderata aan het licht en tot hun recht, omdat duidelijk wordt dat diezelfde desiderata relevant kunnen zijn voor de verwezenlijking van andere cognitieve doelen die mensen er op nahouden. De pluraliteit die ik voorstel is dus primair gelegen in een veelvoud van cognitieve doelen, maar heeft tevens consequenties voor de pluraliteit van desiderata die bijdragen aan het realiseren van die doelen.

5. Conclusie

In het bovenstaande heb ik er niet met Alston voor gepleit de oude rechtvaardigingsdiscussie op te geven. Wat ik wel betoogd heb, is dat Alston in zijn alternatieve meta-epistemologische project 'epistemisch desideratum' zodanig opvat dat epistemische pluraliteit ver te zoeken is: een flink deel van de desiderata op de kandidatenlijst wordt door hem geschrapt en een groot aantal desiderata die hij als epistemische desiderata aandraagt, blijkt bij nader inzien niet aan zijn eigen criteria voor epistemische desiderata te voldoen. Wil Alston zijn definitie van 'epistemisch desideratum' handhaven, dan zal hij de plurali-

teit moeten prijsgeven. Wil hij daadwerkelijke epistemische pluraliteit, dan zal hij zijn definitie van 'epistemisch desideratum' moeten verbreden. Een definitie die oog heeft voor het onderscheid tussen overtuigingen, cognitieve subjecten, cognitieve mechanismen en cognitieve processen, en voor de verschillende cognitieve doelen die subjecten al naargelang de omstandigheden kunnen hebben, zal mijns inziens een plausibele kandidaat hiervoor zijn.²⁴

Literatuur

- Alston, W.P. (1996) *A Realist Conception of Truth*. Ithaca: Cornell University Press.
- Alston, W.P. (2005) *Beyond "Justification": Dimensions of Epistemic Evaluation*. Ithaca/London: Cornell University Press.
- Alston, W.P. (1985) Concepts of epistemic justification, *The Monist* 68, pp. 57-89.
- Alston, W.P. (1993) Epistemic desiderata, *Philosophy and Phenomenological Research* 53, pp. 527-551.
- Alston, W.P. (1988) The deontological conception of epistemic justification, in: J.E. Omerlin (red.) *Philosophical Perspectives 2: Epistemology*. Atascadero: Ridgeview, pp. 257-299.
- Battaly, H.D. (2005) Introductory essay: justification, God, and truth, in: H.D. Battaly en M.P. Lynch (red.) *Perspectives on the Philosophy of William Alston*. Lanham: Rowman & Littlefield, pp. 1-34.
- BonJour, L. (1985) *The Structure of Empirical Knowledge*. Cambridge/Massachusetts: Harvard University Press.
- David, M. (2005) Truth as the primary epistemic goal: a working hypothesis, in: M. Steup en E. Sosa (red.) *Contemporary Debates in Epistemology*. Malden/Oxford/Carlton: Blackwell Publishing, pp. 296-312.
- Firth, R. (1978) Are epistemic concepts reducible to ethical concepts?, in: A.I. Goldman en J. Kim (red.) *Values and Morals. Essays in Honor of William Frankena, Charles Stevenson, and Richard Brandt*. Dordrecht: D. Reidel, pp. 215-229.
- Fumerton, R. (2002) Theories of justification, in: P.K. Moser (red.) *The Oxford Handbook of Epistemology*. Oxford: Oxford University Press, pp. 204-233.
- Fumerton, R. (2006) Recensie van W.P. Alston, *Beyond 'Justification': Dimensions of Epistemic Evaluation*, *International Philosophical Quarterly* 46, pp. 239-43.
- Goldman, A. (2005) Disagreement in philosophy, in: H.D. Battaly en M.P. Lynch (red.) *Perspectives on the Philosophy of William Alston*. Lanham: Rowman & Littlefield, pp. 121-135.
- James, W. (1979) The will to believe, in: *The Will to Believe and Other Essays in Popular Philosophy*. Cambridge/Massachusetts/London: Harvard University Press, pp. 13-33.
- Kvanvig, J. (2005) Truth is not the primary epistemic goal, in: M. Steup en E. Sosa (red.) *Contemporary Debates in Epistemology*. Malden/Oxford/Carlton: Blackwell Publishing, pp. 285-296.
- Moser, P.K. (1985) *Empirical Justification*. Dordrecht: D. Reidel.
- Moser, P.K., D.H. Mulder en J.D. Trout (1998) *The Theory of Knowledge. A Thematic Introduction*. New York/Oxford: Oxford University Press.
- Plantinga, A. (1993) *Warrant: The Current Debate*. New York/Oxford: Oxford University Press.
- Pritchard, D. (2006) Recensie van W.P. Alston, *Beyond 'Justification': Dimensions of Epistemic Evaluation*, *Mind* 115, pp. 387-89.
- Riggs, W.D. (2003) Balancing our epistemic goals, *Nous* 37, pp. 342-52.
- Zagzebski, L.T. (1996) *Virtues of the Mind: An Inquiry into the Nature of Virtue and the Ethical Foundations of Knowledge*. Cambridge: Cambridge University Press.

24 Graag dank ik Kiki Berk, Arianna Betti, Lieven Decock, Jeroen de Ridder, Mariëtte Willemsen, René van Woudenberg en een anonieme referent van dit tijdschrift voor hun waardevolle commentaar op eerdere versies van dit artikel.